

‘Als een verhaal me niet loslaat, ga ik wandelen’

Bewerkte foto Hans van Bruksvoort

Tolken worden geacht de communicatie tussen twee of meer partijen zo goed mogelijk te laten verlopen en daarbij objectief en neutraal te blijven. Hoe is het om te tolken in gesprekken waar trauma's aan de orde komen? Drie tolken vertellen over hun ervaringen.

Door Else de Jonge

Attie Groot:

‘Doorgaans lukt het me goed mijn emoties uit te schakelen’

Foto Diederik Rusticus

‘Ik werk ruim 35 jaar als beëdigd tolk-vertaler Russisch. Tot begin jaren '90 tolkte ik ook in de Poolse taal voor vluchtelingen. Toen eind '91 de Sovjet-Unie uiteenviel en de grenzen opengingen werd mijn praktijk opeens veel drukker. Sindsdien werk ik hoofdzakelijk in opdracht van diverse organisaties en instanties, zoals rechtban-

ken, IND (Immigratie & Naturalisatie Dienst), politie, marechaussee, FIOD, gezondheidszorg-, welzijns- en ggz-instellingen.’

‘In de loop der jaren ben ik geregeld betrokken geweest bij gesprekken met asielzoekers, van wie velen op de vlucht waren geslagen voor religieus, etnisch of nationalistisch geweld: Russischsprekende joden, moslims, Azeri's, Yezidi's, Koerden, Tsjetsjenen, Roma, slachtoffers van repressie. Al jaren vluchten ook veel lhbtj+ers voor discriminatie en geweld. De oorlog tussen Rusland en Oekraïne bracht weer een nieuwe stroom vluchtelingen op gang. Vluchtverhalen zijn bijna altijd schrijnend en soms heel aangrijpend. Oorlogsgeweld, verdriet over

spoorloos verdwenen naasten, verkrachting, eer- en bloedwraak: ik heb heel veel voorbij zien komen. Ik vind het extra schrijnend om te zien dat mensen die al de nodige psychische schade hebben opgelopen, hier vaak ook nog eens een lange asielprocedure moeten doorlopen. Dan stapelt het psychische leed zich op. De uitzichtloosheid van hun situatie kan mij wel verdrietig maken. Maar doorgaans lukt het me goed om mijn emoties tijdelijk uit te schakelen. Dat is een kwestie van een innerlijke knop omdraaien. Als je daartoe niet in staat bent, ben je niet geschikt om op professioneel niveau te tolken.'

'Als tolk ben je neutraal en onafhankelijk. Jouw belangrijkste taak is om de communicatie tussen twee partijen zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Dat betekent onder meer dat zo weinig mogelijk aandacht uitgaat naar de tolk, jouw aanwezigheid moet niet opvallen. Je kruipt als het ware in de huid van de spreker, dus je tolkt altijd in de ik-vorm als de spreker het over zichzelf heeft. Als daar een dringende reden voor is, zeg ik wel eens meer dan mij aangereikt wordt. Onlangs tolkte ik bijvoorbeeld bij een reeks gesprekken tussen een maatschappelijk werker en een 14-jarig meisje uit Oekraïne.

Zij was opgevoed door haar oma, die in Oekraïne was achtergebleven. Ze zat de hele dag op haar kamertje, wilde niet naar school en was vastbesloten om terug te reizen naar Oekraïne. Ze zei weinig en sprak erg zacht. Voor mij was dat moeilijk tolken. Ik stelde haar gerust en vroeg haar vriendelijk of ze wat luider kon praten. Zoiets moet je dan wel altijd naar de andere partij terugkoppelen.'

'Tolkhulp is een mensenrecht. Maar op tolken in de zorg is de afgelopen jaren enorm bezuinigd. Vroeger bracht ik hele dagen door op een AZC of de psychiatrische afdeling van een ziekenhuis. Tegenwoordig wordt vaak eerst gekeken of er geen naaste is die misschien een paar woorden Engels of Nederlands spreekt. Pas als dat niet het geval is, wordt er vaak wel een tolk ingeschakeld via de tolktelefoon. Maar dat iemand zijn verhaal kan doen, met alle nuances die daarbij horen, is wel het minste waarvoor je een mens op de vlucht de mogelijkheid moet bieden.'

Atty Groot is eigenaar van Tolk- en Vertaalbureau Grootrus en docent Russisch aan de Rijksuniversiteit Groningen

Alassane Diaby:

'Als ik tolk, spreek ik zachter dan normaal'

'Je hoort verschrikkelijke dingen als tolk. In het begin vond ik het moeilijk om dat allemaal te verwerken. Ik nam verhalen mee naar huis over moord, verkrachting en marteling en bleef me afvragen: hoe kunnen mensen elkaar dit aandoen? In de loop van de twintig jaar dat ik dit werk nu doe, heb ik geleerd hoe ik op een gezonde manier afstand kan houden van wat ik hoor. Daarbij heb ik profijt gehad van wat ik oppikte bij psychiaters voor wie ik tolkte. Zij leren mensen die bijvoorbeeld behandeld worden voor een trauma wat ze moeten doen als ze door heftige gevoelens worden overmand. Van veel denken wordt het meestal alleen maar erger; je kunt beter iets gaan doen en afleiding zoeken. Als een verhaal mij niet loslaat, ga ik een eind wandelen of muziek luisteren. Ik hou erg van muziek en als ik met een koptelefoon op luister naar muziek die ik mooi vind, gaat mijn aandacht helemaal naar de klanken die ik hoor. En dat helpt. Dat je als tolk "in iemands huid kruipt" zou ik ook nooit zeggen. Je moet bij jezelf blijven, anders hou je het niet vol.'

'Als ik tolk, spreek ik zachter dan ik normaal doe. Mijn persoon doet er niet toe als ik aan het werk ben. Het beste is als ik vergeten word. Mijn belangrijkste taak is om wat iemand zegt zo precies en genuanceerd mogelijk over te brengen aan iemand anders. Is een woord niet één op één te vertalen, dan probeer ik het zo goed mogelijk te omschrijven. Objectief en neutraal blijven ten opzichte van de mensen tussen wie ik tolk is ook belangrijk. Soms stuit ik daarbij op grenzen. Ik heb wel eens te maken met ambtenaren die, zonder dat de ondervraagde daar aanleiding voor geeft, een agressieve stijl van ondervragen hebben. Ik zal nooit zeggen: "Hij doet agressief, maar trek het je niet aan." Maar ik probeer wel de woorden van de ambtenaar zo rustig mogelijk te vertalen voor de ondervraagde en die agressie niet mee te nemen in mijn vertolking. En als een ambtenaar mijn mening over iemand vraagt, dan distantieer ik me daarvan. Ooit vroeg iemand me of ik dacht dat een ondervraagde écht uit Guinee Bissau kwam. "Hij spreekt de taal", heb ik toen gezegd. Als een asielzoeker zegt mij niet te begrijpen, terwijl ik de indruk heb dat die mij best verstaat, maar iets niet wil of durft te vertellen, dan hou ik dat laatste voor me en vertaal het gezegd. Me over mijn verdere indrukken uitlaten, doe ik niet, naar geen van de twee partijen.'

'Ik vind mijn werk boeiend en afwisselend. Soms tolk ik drie uur op een dag, maar het komt ook voor dat ik dagen van acht uur maak. Die dagen zijn behoorlijk zwaar. Ik werk onder meer voor rechtbanken, IND, politie, psychiatrische instellingen en Vluchtelingenwerk. Als ik voor de DT&V (Dienst Terugkeer & Vertrek) tolk, begin ik vaak al om zes uur 's ochtends. Ik word ook wel eens middenin de nacht wakker gemaakt om te tolken voor de marechaussee, dan is er bijvoorbeeld bij de grens met België een drugskoerier opgepakt. Van bezuinigingen op tolken merk ik niet zo veel. Dat heeft waarschijnlijk te maken

met één van de twee talen die ik vertolk: het Maninka, een dialect, dat met onderlinge klankverschillen wordt gesproken in Mali, Senegal, Guinee-Bissau, Gambia en Sierra Leone. Het aantal tolken Maninka is klein. Ik ben zelf in Guinee geboren en heb jaren in Senegal gewoond. Sinds 1990 woon ik in Nederland. Het Nederlands heb ik me eigen gemaakt met een woordenboek en televisie kijken. Het geeft me een gevoel van trots en voldoening dat ik mensen nu help om elkaar te begrijpen.'

Alassane Diaby is tolk Frans en Maninka

Lud van de Garde:
'Ik heb veel profijt van intervisie'

'Dat ik veertig jaar geleden doventolk ben geworden lag min of meer op mijn weg. Mijn beide ouders zijn doof en ik heb een zus die doof is. Daarnaast heb ik twee horende broers. Ik ben dus tweetalig opgevoed. Ik studeerde geneeskunde, maar werd op een bepaald moment zo vaak gevraagd om te tolken dat ik besloot daar mijn werk van te maken en heb toen de voor een beëdiging nodige diploma's gehaald.'

'Ik tolk bij geboortes en bij sterfgevallen en bij alles er tussenin, zeg ik altijd. Ook met het vertolken van traumatische verhalen heb ik ruim ervaring. Nog niet zo lang geleden was ik als tolk betrokken bij een reeks gesprekken van een psycholoog met een jonge vrouw, die voor haar ogen had gezien hoe twee familieleden van haar werden doodgeschoten. Die bleken betrokken te zijn geweest bij een drugsdeal. Tijdens het werk dat ik doe voor de IND, COA (Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers), DT&V en voor Vluchtelingenwerk kom ik ook veel aangrijpende verhalen tegen. Het verhaal van een Somalische jongen die helemaal lopend naar Nederland was gekomen, maakte enorm veel indruk op me. Het weinige wat hij had, was hem onderweg ook nog afgenomen. Het lukt mij altijd goed in mijn rol te blijven, maar het komt voor dat verhalen dagenlang in mijn hoofd blijven zitten. Ik heb ooit bij een politieverhoor van een licht verstan-

delijk beperkte jongen gezeten, die een jong meisje seksueel misbruikt had en maar bleef herhalen dat zij het "echt wilde" en "erom gevraagd had". Ik vond het heel naar om dat vervolgens uit mijn eigen mond te horen. Onder meer in dit soort gevallen heb ik veel profijt van de intervisie waar ik aan meedoe. Vier tot zes keer per jaar komen we bij elkaar en bespreken we zaken die we gehad hebben, wat we daar eventueel lastig aan vonden en hoe we iets beter of anders hadden kunnen doen.'

'Veel mensen denken dat gebarentaal universeel is, maar dat is niet zo. Elk land heeft zijn eigen gebarentaal. Niettemin is ongeveer dertig procent van alle gebarentaal min of meer gelijkvormig, waardoor er vaak wel een communicatieve verbinding mogelijk is. Ik denk dat tolken nooit helemaal één op één mogelijk is. Als ik iemand vertolk die niet uit het Nederlands taalgebied komt, vraag ik de interviewer soms of die zich concreter kan uitdrukken. De vraag "Waar bent u voor het eerst geregistreerd?" bijvoorbeeld, die standaard is bij elk IND-interview, wordt door veel (dove) vluchtelingen niet begrepen. Het concept "registratie" kennen ze niet. Een goede andere formulering om dezelfde informatie te achterhalen is: "In welk land zijn de eerste vingerafdrukken bij u afgenomen?" Dat is in de Europese Unie ook altijd het land dat verantwoordelijk is voor de afhandeling van het asielverzoek. Deze meer indirecte formulering snappen de meeste mensen wel en daarom stel ik de interviewer dan voor die vraag te stellen. Als tolk ben ik idealiter onopgemerkt aanwezig en bemoei ik me nergens mee, maar op dit soort puntjes intervenueer ik dus wel. Ik ben geen linguïst, zeg ik altijd, maar een communicatiespecialist.'

Lud van de Garde is tolk gebarentaal